

מאזרזת הישבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 5-12

לתרומות והנצחות ניתן לפנות ל-0527145386;
להערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

שע"י המכון התורני ירושלים

ויגש - תשפ"ג | גליון מה | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

"קביעותם של האבות בעבודת ה'"

ארזים עבור המשכן שעתידים להצטוות עליו אחרי מאות שנים. וכי מחויב הוא עכשיו להשהות שמחתו עבור דבר שלא נתחייב לעשותו, וכי אין זמן בעתיד לדאוג עבור העצים ודווקא ברגע זה מחויב להעלותם על ראש שמחתו. אבל מזה אנו רואים כמה קבועים היו בעבודת ה' עד שהרגעים הכי חשובים בחייהם האישיים היו נדחים ללא היסוס עבור איזה סרך של מצוה שלא היה נוהגת עד עבור דורות רבים. כמה שונה מבטם של הקדמונים ממבטינו אנו שאצלם שום דבר בעולם לא היה קבוע חוץ מעבודת ה'.

הנה הקשו בגמרא שבת (לא, ב) שלרבי יוסי שסובר שאינו מחויב על סותר אלא אם עושה כן על מנת לבנות דווקא במקומו, איך ילמד דין זה מהמשכן הרי המשכן נסתר כדי להקימו במקום אחר ולא באותו מקום, ועל זה תירצו שכיון שכתוב "על פי ה' יחנו" (במדבר ט) כסותר על מנת לבנות במקומו דמי. ביאור הדבר, המשכן לא היה נחשב להם כדבר המטלטל ממקום למקום אלא כדבר קבוע במקום אחד, מכיון שהיה על פי ה' ולא על פי ההחלטה שלהם לא היה המשכן ארעי אלא המשכן קבוע והם ארעיים.

כמה גדולים היו הם בהכרתם וכמה קטנים אנחנו. כבר אמרו חז"ל ראשונים שעשו תורתם קבע ומלאכתם ארעית זה וזה נתקיימה בידם אבל אחרונים שעשו תורתם ארעית ומלאכתם קבע זה וזה לא עלתה בידם (ברכות לה, ב). כשאנו טרודים באיזה עסק מעניני העולם דומים אנו כאילו בא מלאך השכחה וסטר אותנו להשכיח תלמודינו, והידיעות הכי בהירות בתורה נשכחות מאתנו. (המוסר והדעת - רבי אברהם יפה)

גודל הטבת הצדיק לבני דורו

"וככלתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תורש אתה וביתך וכל אשר לך". (בראשית מה, יא)

ברש"י בפרשת ויחי (מז, יט) כתב, דכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו וכלה הרעב.

הגה"צ רבי משה רוזנשטיין היה אומר, כי גודל כחו של הצדיק בהטבה לאנשי דורו הוא נשגב ונעלה לאין ערוך, אך אין לנו אמונת חכמים כראוי להכיר כי אכן גדול כחו של הצדיק. בא וראה, שהרי יוסף לא היה בכחו לבטל את הרעב, אלא כלכל את מצרים שנתיים ברעב, ואילו יעקב אבינו משבא למצרים כלו שני הרעב, וחמש השנים שהיו צריכים להיות בטלו בזכות הצדיק. ואצלנו, עשיר שיתרום לבית חולים שלשים מיטות כולם יהללו וישבחו אותו בדאגתו לחולים, ואילו צדיק שחי באותה עיר אשר עושה יותר, שהרי זכותו מגינה שלא יהיו שלשים חולים, על כך לא ידע איש ולא ישבחו את הצדיק. אין זה אלא שחסר לנו באמונת חכמים!

(דרכי מוסר - רבי יעקב גיימן)

"וישלח את אחיו וילכו ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך". (בראשית מה, כד)

פירש רש"י, "אל תרגזו בדרך", אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליכם הדרך.

הנה לא פחד יוסף משום דבר שיהיה מסוגל להטריד אותם ורק בתתם עיונם בדבר הלכה אז עלולים להשתקע לגמרי בעומקה של הלכה ולתעות בדרכם ולעכב שמחת אביהם. כל כך היו מתפשטים מהוויות העולם בשעת עסקם בתורה שחשש פן יתעו בחזרתם לביתם בדרך הנודעת להם היטיב.

מזה אנו יכולים לראות כמה קבועים היו בעבודת ה' וכמה ארעיים אצלם היו כל עניני העולם.

עוד מצאנו אצל יעקב שלאחר שאמר "רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות" (בראשית מה, כח) נסע אחר כך לבאר שבע כמו שכתוב (בפסוק הבא) "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק". ושאלו במדרש (ב"ר זד, ד), איזה ענין היה לו אז בבאר שבע. ותירצו, שהלך לקוץ הארזים שנטע אברהם אבינו בבאר שבע לצורך המשכן. ואיתא בתנחומא (פ' תרומה) מהיכן היו הקרשים, יעקב אבינו נטע אותם בשעה שירד למצרים. אמר לבניו בניי עתידים אתם להגאל מכאן והקב"ה עתיד לומר לכם משאתם נגאלים שתעשו לו את המשכן, אלא עמדו ונטעו ארזים מעכשיו, שבשעה שיאמר לכם לעשות לו את המשכן יהיו הארזים מתקנים לכם. מיד עמדו ונטעו ועשו כן, עכ"ל.

מבהיל על הרעיון, שבמקום למהר למצרים לראות את בנו אהובו, מטריח יעקב את עצמו לנסוע לבאר שבע כדי להביא

"כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי כל הימים" (פרק מ"ד פסוק ל"ב). וכי מה אכפת למשנה למלך מצרים שיהודה קיבל על עצמו ערבות על בנימין, הרי מי שגנב הוא שצריך לשאת בעונש ולא אחרים? אומר רבי אברהם בורנשטיין מסוכססוב - ה"אבני נזר": כאשר אדם מקבל על עצמו נדר שחיי תלויים בו, הוא מקבל כוחות מיוחדים להצליח לעמוד בנדרו. משום כך השביע אברהם אבינו את אליעזר עבדו לפני ששלחו להביא אשה לבנו מחרן הרחוקה, ומפני כך נשבע יהודה לאביו, כדי שאם חס ושלום יתרחש משהו רע בדרך, יצליחו בכוחות השבועה והנדר לנצח את המפריעים ולקיים את השליחות כפי שצווה. לכן כאשר ניגש יהודה לפני המשנה למלך מצרים הוא טוען בפניו "כי עבדך ערב את הנער" - היות ואני ערב ונדרתי נדר על כך יש בי כוחות מיוחדים לקיים את מה שקיבלתי על עצמי ולהחזיר את אחי בנימין בשלום הביתה, ולכן אני לא מציע לך להילחם בי... ("עיסורי תורה")

זכרון לצדיקים

ג' טבת תשל"ט: הגאון רבי חיים לייב ב"ר רפאל אלתר הלוי שמואלביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר

עמל התורה של רבינו

אצל רבינו לא היה מושג של שינה - היה לומד שעות ארוכות ורצופות עד שמתוך אונס נרדם על העמוד [שטענדער]. היה ממית את עצמו על התורה ומחפש דרכים האיק להתגבר על יצר השינה; מכין לעצמו כיכר לחם ודג מלוח וקובע לעצמו סדר לימוד למשך שעות רבות בלא הפסק.

את תורתו ומידותיו קנה בעמלות. היה עמל ולא מצא מנוח לנפשו מ"רשב"א" מוקשה ומ"קצות" שאינו מובן, וכאשר היה משיג מבוקשו בהבנה טובה ובתירוץ מועיל היה שמח בחלקו כמוצא של רב.

עדיין ישנם בתוכנו הזוכרים את רבינו מתקופת היותו ב"מיר" בעמדו על יד ארון הספרים - שאליו הגיע תמיד במרוצה, שעות על גבי שעות, ולא הניח ספר ראשון ואחרון שלא עבר עליו מתוך צמאון וערגה לתורה וללימודה. ולא שעבר על הספר ודיו, אלא למדו וחזר עליו עד שהיה שמור בזכרונו כמונח בקופסא.

כבר משחר נעוריו שם רבינו דגש חזק על העמלות והיגיעה לעמול על הבנת הגמרא בתכלית העיון לעומק ולרוחב. לא על עמלות בלבד שם מבטחו אלא על העמלות יחד עם

הפרישות מהבלי העולם הזה, שהרי כך היה רבינו דורש: "העמלות והפרישות הולכות בד בבד, לא יפרדו, שכן דרך העמלות היא רק דרך הפרישות, וכל ההשגות העליונות בהבנת התורה על ידי שתייהן הן באות לעולם".

ועד היכן עמלותו בתורה מספר אחד מחבריו לשיבה: "פעם יגענו על "ירושלמי" קשה הבנה. השעות חולפות מהר ושעת חצות לילה הגיעה ועדיין ה"ירושלמי" אינו מובן. גם לאחר שצללנו בים התלמוד, והשעה כבר שלוש לפנות בוקר, אך הקושיא במקומה עומדת. העייפות גברה עלי ונפיתי לחדרי לישון. בשעה חמש וכבר עלה השחר אני שומע את רבי חיים דופק על על חלון חדרי: ר' שמואל, ר' שמואל! יש כבר תירוץ על ה"ירושלמי", הכל ברור ומחזור וכך צריך ללמוד את הפשט...". עדיין אני תחת רושם השינה, שואל לרבי חיים, כל כך מיהרת לקום ממיטתך, האם גמרת לישון? - "מה" - שואל רבי חיים - "מי ישן, מה שינה, מי יכול לישון כאשר "ירושלמי" קשה לפניך..." "ולפלא" - מסיים חברו - "בבוקר בשעה היעודה של התפילה ראיתי את רבי חיים בהיכל הישיבה בריא ורענן כאילו ישן כל הלילה".

ועוד סיפר חבריו: רגילים היינו לסיים את הסדר סמוך לחצות הלילה, פעם תוך כדי יציאה מהיכל הישיבה הבחין רבינו בספר "שער המלך" המונח על שולחן סמוך לדלת, רבינו נטלו לידי והתחיל לעיין בו, אני לא חיכיתי לו והלכתי. בבוקר כאשר שבתי להיכל הישיבה ראיתי את

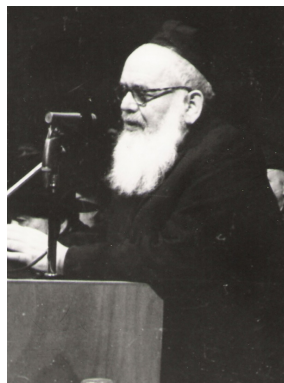
רבינו באותו מקום שהנחתי שקוע עדיין ב"שער המלך". ועוד היו מספרים: רבינו היה לומד רוב שעות היום והלילה וגם כאשר שכב על מיטתו היה מניח את הכר על ראשו שלא להפריע בחדר וממשיך לשנן בעל פה את שלמד כל היום עד שתקפתו השינה ונרדם.

היה מקפיד מאד שלא להפסיק באמצע לימוד; להאריך בלימוד ככל שאפשר, שכן הלימוד הרצוף והממושך ברכה מרובה בו וההפסק - ירידה, "המפסיק ממשנתו" - היה רבינו אומר - "אינו שב למקום שעזב", אינו חוזר למעלתו הקודמת, ההפסק אפילו מועט שבמועט היא ירידה!

את תורתו לא זכה מן ההפקר, גם לא מפני כשרונותיו העילויים, אלא מתוך עמל ויגיעה, מיעוט שיחה, מיעוט שינה ומיעוט תענוג - אותם המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם.

הוא היה טוען כנגד הממעטים בכוחם ובכשרונותיהם ואומר להם: "אל יאמר אדם, כיצד אוכל להגיע לגדלות ועמקות בתורה כהגאון רבי עקיבא איגר וכדומה, והרי כוחותי דלים ומועטים? - טעות היא בידו! כי הכל תלוי ברצונו של האדם עצמו ובייחוד לבבו. אם יתבונן אדם ולבבו יבין וירגיש את הצורך הגדול להתעלות בתורה, על ידי כך יתנוצצו בנפשו רשפי

כח וגבורה לאין שיעור ויגביר חיילים לתורה לאין ערוך ולאין שיעור". ואמנם, רבינו זכה לכך.



*

רבינו גרס את הלימוד מתוך עיון והבנה, דיוק וציון, המביאה לידי בקיאות, לא לימוד שטחי שתוצאותיו אינן שמורות לזכרון. לפיכך היה תמיד חוזר ומשנן כמה וכמה פעמים את אשר למד. משום אותה מידה היה חוזר על משנתו שלמד במשך היום, על כל אשר דרש וחדש וביאר לפני ששכב לישון; צועד בתוך חדרו הנה הנה ומשנן את תלמידו.

רבינו היה ידוע בבקיאותו הנפלאה בכל מקצועות התורה. כאשר ביקשו מבני הישיבה לדעת מקורות של דברי חז"ל ראשונים אחרונים ופוסקים היה רבינו מצביע לא רק על הדף והעמוד, אלא גם על השורה הסעיף והס"ק - "מראה מקום" חי.

בקיאותו כבר היתה מפורסמת עוד בצעירותו. כאשר שהו בני הישיבה בשנחי לא היה להם ספרי לימוד ועיון. משהתחילו להדפיס ספרים חיפשו אחרי "קצות החושן" ומצאוהו חסר שני דפים, ישב רבינו וכתב אותם בכתב ידו מזכרונו בעל פה ומסרום לדפוס.

מעשה ושני גדולי הדור, רבי חיים עוזר גרוז'ינסקי ורבי שמעון שקופ נועדו יחדיו. כאשר נכנס רבינו לחדר, קם לפניו רבי חיים עוזר נענה ואמר: זהו אוצר הספרים של ישיבת מיר! ...

(מורנו ורבינו הגאון רבי חיים שמואלביץ - ר' יצחק מתתיהו טננבוים)

ההולך בדרך ומפסיק ממשנתו הרי זה כמתחייב בנפשו משום שמפסיק את הרצף, שהוא העיקר בלימוד התורה. והלומד ומפסיק ממשנתו לדברים בטלים עונשו חמור, כדברי הגמרא במסכת עבודה זרה (ג. א), שכל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילים אותו גחלי רתמים, שנאמר: "הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחם" (איוב ל. ד), ותרגומו: דשבקין פתגמי אורייתא מן לוח לבהון מטול מלי עלמא. וכן הוא בגמרא במסכת יומא (יט. א): השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר: "ודברת במ" (דברים ו. ז), במ ולא בדברים אחרים. ופירש שם רבנו חננאל, המפסיק בשעה שהוא לומד בתלמוד ושח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר "ודברת במ", במ יש לך רשות לדבר ולפסוק מן התלמוד ולקרוא קריאת שמע, ולא בדברים אחרים. ודרש הגאון רבי חיים שמואלביץ בענין המעשה עם רבי עקיבא שחזר לביתו ושמע שאשתו אומרת לאותו שכן "הלוואי שהיה שומע לי ללמוד עוד שנים עשרה שנה", ומיד חזר רבי עקיבא ללמוד עוד שנים עשרה שנה, ולא נכנס לביתו אפילו להפסקה קטנה, משום שרצה ללמוד עשרים וארבע שנים רצופות. ואמר על זה רבי חיים שמואלביץ כי אילו היה מפסיק רבי עקיבא היה נחשב הלימוד לשתים עשרה שנים חדשות ולא כהמשך לראשונות. החפץ חיים היה ממשיך דבר זה לאדם שמרתיח מים על האש, וכל פעם לפני הרתיחה הוא מכבה את האש לכמה רגעים עד שמצטנן, ואחר כך מדליק שוב את האש, וחוזר ומכבה באמצע, הרי ברור שהמים לא ירתחו לעולם. וכך הוא הדבר בדברי תורה, שנמשלה פעם לאש ופעם למים.

מזן זצ"ל היה מהות שכולה תורה. באשר הלך, אכל וישן, הלכה עמו תורתו ומלאה את מחשבתו עד בלי השאר חלל מיזערי כלשהו. גם בימיו האחרונים, כאשר שכב מחוסר הכרה, זעק פעם: "אין תורה כתורת משה". משהו שעמד לידו שמע אותו אומר מתוך עלפוננו: "הרש"ש לא צודק!" "היכן?" שאלו האיש. "בבבא קמא וגיטין", השיב מזן זצ"ל. "ומה בשאר המקומות?" המשיך האיש לשאול - מזן זצ"ל, מחוסר הכרה, חיך, אותו חיך של שמחת תורה מרוממת, אשר חשכת היסורים גם היא לא יכלה לה... בהלויית מזן זצ"ל, אשר כמאה אלף משתתפים הפגינו בה את יתמותם בהסתלקותו, אמר עליו אחד מגדולי הדור שליט"א, בהספדו: "מלאך המוות לא יכול היה לו. היה לו צורך להתיש את כוחותיו ביסורים משונים כדי שיפסיק להרהר בלימוד ורק אז היתה למלאך המוות שליטה על נשמתו..."

(מתוך ספר "מח ולב")

לפניו ורץ לפניו, הרי זה לא קיים מצות כיבוד אב כל עיקר.

*

מצות אהבת הגר

כתב רבנו החפץ חיים בספר המצות הקצר מ"ע סא לאהוב את הגר, שאהבת הגר הכוונה הפשוטה היא לאורח הזר, וכך כתב: "ופירוש גר כאן, הוא שבא מארץ אחרת, ומעיר אחרת לגור אתנו, ומכל שכן גר שנתגייר", עכ"ל. משמע דסובר דהוא ממש דאורייתא והוא גם פשטא דקרא, ויעויין מנ"ח שפירש שהכוונה לגר ממש ואורח הוא אסמכתא.

ושמעתי שהגאון ר' חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר היה נוהג לומר, שכל בחור ישיבה זר המגיע לישיבה, יש לעודדו ולאובהו כדי לקיים מצות אהבת הגר.

(אבני חושן)

*

כובד ראש - כיצד?

פעם בשיחה בישיבת מיר הביא את דברי הסבא מקעלם, מהי "קלות ראש" ומהו "כובד ראש". והסבא מבאר כפשוטו - אילן

"ר' חיים סטוצ'נר" - שם ומושג - לא נהנה מכשרונות טבעיים רבים. יוצאי סטוצ'ין חוזרים בעקשנות על גירסתם, כי בילדותו לא היה מרן זצ"ל בעלי זכרון מיוחד. את זכרונו קנה בזכות יגיעה חסרת-מנוח, סבלנות אין-קץ ואהבת-תורה שלא ידעה שובע.

כמה וכמה מצעירי התלמידים במיר דפולין, זכרו להדגיש, כי בבואם למיר הדגישו בפניהם את העובדה כי כשרונות שונים, שבהם נתייחד מרן זצ"ל, היו פרי התפתחות, שניתן היה להבחין בה במרוצת השנים במיר.

תלמידי חכמים, שליוו את מרן זצ"ל שנים רבות לאורך מסילת-חייו, חזרו ואמרו כי ניתן היה לראות בחוש, שמדות שונות, אשר ראשיתן היתה מצער, עובדו וזוככו עד שהיו לצדדים ייחודיים ובלתי-מצויים, שבה הצטיינה אישיותו התורנית המזהירה של מרן זצ"ל.

מרן זצ"ל לא היה מתת-טבע. לדורות הבאים יישאר סיפור חייו המופלא כאות ומופת לפסגות הבלתי-נתפסות, שתורה ומוסר מעלות עדנה - לדרך בניין האדם בזכות יגיעה ועמל, הנקנים מכוח אהבת התורה ובזכות אהבת התורה, הנקנית ביגיעה ועמל.

בכל התקופות סיפרו אלה שהכירוהו, שעליו ניתן היה לראות בחוש מה פירוש המושג: "תורה מתשת"...

מרן זצ"ל לא היה "מתמיד" במובן המקובל של המילה. "מתמיד" הוא זה המנצל כל רגע פנוי מזמנו כדי לעסוק בתורה. במרן זצ"ל התגלמה מציאות הפוכה - צריך היה לפנות רגע מן התורה כדי שיוכל לעסוק בו בדברים אחרים.

הכואב את כאב הכלל

מבואר בחז"ל (סנהדרין צח) שאחד מהתנאים של המשיח הוא שיהיה בעל יסורים, אם בין עניים מנוגעים בפתחה של רומי, אם בעל יסורים כרבינו הקדוש, או כדניאל בגוב האריות. ולכאורה, מדוע צריך המשיח כל כך להתייטר, ולהתגורר דוקא בין עמוסי צער ויסורים? אלא, אין לך מוכשר להיות גואל ישראל אלא מי שמתייסר עם הכלל וכואב את כאבם, ואין מרגיש את זולתו אלא מי שמתייסר בעצמו.

*

גדר כיבוד אב

כתב בשיחות הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל וז"ל:

"מקובלני שאין מצות כיבוד אב ואם מתקיימת כהלכתה אלא אם כן מעריך הבן את אביו ומעריצו למאד. וחייב הבן למצא באביו תכונות מסוימות שבהם הוא מצטיין יותר מכל אחד זולתו. והרי הוא בהן גדול הדור (וכך נהג אמור"ר זצ"ל) כי אם לא יעריכנו בלבנו ואינו מחשיבו בעמקי מחשבתו. כי אז אפילו הוא מאכילו ומשקהו וקם

אמיתיים אצלו, שהדברים יהיו "נאמרים באמת!" כך טען המשגיח מסברא, ואני זכיתי לשמוע מר' חיים "לומר שיחה זה קשה עבורי כמוות! את מה לומר יש לי מיד, אבל זה לא שמועם - זה שיעור, ולהפוך את השיעור לשמועם זה קשה כמוות!"

(אבני שלמה - הגר"ש וולבה)

*

בזכותה של אותה עגונה...

היה רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר מספר בשיחותיו: במלחמת ששת הימים אייר תשכ"ז בשבתו במקלט הישיבה עת האימה מרחפת בחלל, רעם הפגזים מחריש את האזנים כולם מצטנפים בתוך עצמם, פרקי תהלים ממלאים את האויר. לפתע קלטו אזניו שיח נכאים של אשה עלובה שבעלה זנח אותה זה כעשר שנים, והיא נותרה עגונה שבורת לב. באותה שעה קוראת אותה עלובה במר לבה: רבונו של עולם! אני סולחת ומוותרת לבעלי על כל הצער, הבזיונות והכאב שהסב לי במשך כל השנים שהשאר אותי לאנחות. אנא סלח נא אף אתה רבונו של עולם לכל היושבים כאן במקלט על כל חטאיהם, כשם שאני מוחלת בלב שלם לבעלי!

סיים רבי חיים: אם נותרנו אנו יושבי אותו מקלט בחיים, וזכינו להנצל מפגזי האויב, הרי זה בעיקר בזכותה של אותה עגונה אומללה, שהעבירה על מדותיה וויתרה ומחלה לפשעי בעלה, היא שעמדה לנו בשעות צרה והיא שהכריעה את הכף לחיים!

(כצאת השמש בגבורתו)

ד' אמות של הלכה

עניני ציצית - מתוך "משמרת חיים" להגאון רבי חיים פינחס שיינברג זצ"ל

אם אחד מעכב חבירו או לא אלא הקובע אם יש חפצא אחד של מצוה או לא, וממילא מוסברים דבריו למה בתפילין אמרינן דהם שתי מצוות וביציצית וק"ש אמרינן דהוי רק מצוה אחת וכנ"ל.

*

הקשה האמרי בינה או"ח סי' א' לשיטת המרדכי בשם ר"י (הובא בב"י סי' י"ג) דסובר דאם אין לו ציצית בבגדו מותר ללבושו בשבת דאין איסור של לבישת בגד בלי ציצית אלא דאם יש לו בגד ד' כנפות כשלובושו מחויב לשים בה ציצית ובשבת דאינו יכול הוא אנוס ואונס רחמנא פטריה, ולדעת הט"ז סי' י"ד ס"ק ה' גם איסור דרבנן ליכא (דלא כהמ"א דסובר דעכ"פ איסור דרבנן איכא), והקשה לפי זה, איך מברכים וצונו להתעטף ביציצית בשבת הא אינו מחויב לשים ציצית בבגדו בשבת כיון דאינו יכול דהוא אנוס ואיה הציווי.

ונראה דקושיותו רק אם נתפוס דהפשט דאונס רחמנא פטריה הוא דליכא עליו חיוב כלל וא"כ קשה איך מברכים אשר צונו הא בשבת ליכא חיוב כלל, אבל אם נאמר דאונס רחמנא פטריה הוא רק פטור בעונשים א"כ לא קשה דבאמת גם בשבת מחויב אלא דיש לו פטור מעונשים ושפיר יכול לברך וצונו, והדברים ארוכים בזה באחרונים ואכמ"ל. וע"ש באמרי בינה במה שדחק עצמו ליישב דברי הט"ז, והעיקר כמו שביארנו.

שהוא מלא בפירות אינו מתנועע ברוח, ואילו אילן שהוא ריק מפירות מתנועע עם כל רוח לכל עבר. בדיוק אז יצא רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מהאולם. ניצל המשגיח ז"ל הזדמנות זו לומר: "הנה לנו דוגמא חיה של "כובד ראש". ראש הישיבה ראשו מלא בכל התורה כולה וע"כ רואים אצלו כזה כובד ראש". [וכידוע לכל מי שראה את רבי חיים שלא היה מזיז ראשו כלל מצד לצד וממש ראו כחוש "כובד ראש"]. ומתח ביקורת חריפה על אותם ת"ח שהולכים ברחוב וראשם מתגודד מצד לצד. המשגיח היה אומר שמי שיש לו ארבע מאות דף בראש, נופלים ממנו המון יצרים מאליהם!

(אבני שלמה - הגר"ש וולבה)

*

כל אחד צריך ללמוד מוסר

אמר לנו בשם ר' ירוחם זצ"ל אין אדם שלא צריך ללמוד מוסר: ראשי ישיבות, רבנים, בעלי בתים - כולם צריכים ללמוד מוסר - חוץ מר' חיים סטוצ'ינר [שמואלביץ], העמלות שלו בתורה כבר תביא אותו למוסר! [וכמה התאמתו הדברים, כפי שזכינו לראות בחוש שכל העולם רעש ממוסדו של ר' חיים שמואלביץ זצ"ל].

(אבני שלמה - הגר"ש וולבה)

*

בחור שעבר מהישיבה לישיבת מיר ביקש לשמוע "ועד" מהמשגיח, וטען לעומתו המשגיח "הרי יש לך את ר' חיים שמואלביץ!" ענה לו הבחור שהוא חס על הזמן שלו כי נכנסים ל"ועד" ור' חיים חושב כרבע שעה ואז אומר ג"כ כרבע שעה וחבל לו על ביטול הזמן. גער בו המשגיח "אתה לא מבין?! דוקא ממנו צריך לשמוע ועד - וכי יעלה על דעתך שאין לו מה לומר? בודאי ובודאי שיש לו, אבל באותה רבע שעה הוא עובד על עצמו כדי שהדברים יהיו

את עבדיו לאמר וגו' ונאמר אל אדוני יש לנו" וגו'.

(מדרש רבה צג)



”וַיִּגַשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יַחַר אַפְךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹד בְּפִרְעֹה” (בראשית טז, יח).

הטעם שיוסף ויהודה נחשבים כמלכים

ז"ל המדרש רבה (צג, ב): (תהלים מח, ה) "הנה מלכים נועדו", זה יהודה ויוסף, "עברו יחדיו", זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה, "רעדה אחזתם שם", אלו השבטים, אמרו אלו מלכים מתדיינים עם אלו, אנו מה איכפת לנו". ומבואר מדברי המדרש, שיהודה ויוסף היו נחשבים כמלכים.

וצריך ביאור, שהרי יהודה לא היה מלך כלל. ועוד שיוסף לא היה מלך אלא משנה למלך, ומדוע קראם המדרש 'מלכים'.

וביאר הגרי"ל בלוח זצ"ל, ד'מלך' אינו אדם שיושב על כסא המלכות וכתר המלכות בראשו, דאדם כזה הרי הוא תלוי בעם, דאין מלך בלא עם, ואם ימרדו בו העם אינו עוד מלך, אלא 'מלך' היינו מי שיש לו שליטה על עצמו, על כוחותיו ורצונותיו, ואדם כזה שיש לו שליטה על עצמו ממילא ישמעו אליו בני אדם. וזהו הענין שמצינו אודות גדולי הדור שאינם ממליכים את עצמם על כלל ישראל, אלא הם שולטים על עצמם, וממילא כלל ישראל ג"כ ממליכים אותם עליהם.

וזהו הביאור בדברי המדרש, שיהודה היה מלך על עצמו משום שהיה שולט על עצמו לגבי מעשה תמר שהודה ואמר "צדקה ממני", ואע"פ שהיתה בושה גדולה עבורו, מ"מ היה שולט לגמרי על הרגשותיו והודה ש"צדקה ממני". וכן יוסף היה מלך על עצמו במעשה עם אשת פוטיפר, שהיה כובש את תאוותיו ולא שמע אליה אע"פ שהיה נסיון גדול, ולכן אמרו השבטים דשני מלכים מתדיינים זה עם זה, ואין לנו שום שייכות למדריגה שלהם.

ויש עוד לבאר דברי המדרש באופן אחר על פי דברי הסבא מקלם, דע"י בספרו דעת חכמה ומוסר (ס"ב) שמבאר שם דענין ה'מלכות' הוא שנושא בעול עם חבריו, ולא רק לקרוביו ולעירו אלא לכל העולם, ומשום כך הוא ג"כ מטיב להם ומשתדל לתקנם בעניני רוחניות. וביאר שם דזהו הטעם שמצינו שדוד ושלמה רצו להיות מלכים, לא ח"ו מחמת הכבוד, אלא שיהיו יכולים להטיב לכלל ישראל ולתקנם בעניני רוחניות.

והוסיף הסבא מקלם, שמצינו שמה שרבינו היה רועה לכמה שנים, ומבואר במדרש דמחמת שהיטיב לבעלי חיים זכה להיות הגואל של כלל ישראל ולהיות המלך על כלל ישראל, והטעם משום דמדה זו של 'נושא בעול עם חבריו' היא מדה של מלכות, וכיון שהיה משה נושא בעול עם הבעלי חיים, זכה עי"ז להיות מלך על כלל ישראל.

וזהו הביאור במדרש כאן, שיהודה היתה לו מדה זו של 'נושא בעול עם חבריו' משום שקיבל אחריות על בנימין להחזירו לאביו, ונתרצה להפסיד שני עולמות אם לא יחזיר בנימין לאביו, וגם לבסוף היה מוכן להיות עבד ליוסף תחת בנימין כדי שלא יהיה יעקב אבינו בצער, ונמצא שהיתה לו מדה זו של 'מלכות'. וכן לגבי יוסף שהביא דיבתם רעה אל

”וַיִּגַשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יְדָבָר נָא עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יַחַר אַפְךָ בְּעַבְדְּךָ כִּי כְמוֹד בְּפִרְעֹה” (בראשית טז, יח).

במדרש מובא שבתחילה כשראו השבטים שהגניבה נמצאת בידי בנימין עמדו כולם מן הצד, ורק יהודה מסר נפשו למות להלחם ביוסף, כי הוא ערב לבנימין, לכן ניגש והפיל את עצמו לרגלי יוסף וביקש ממנו בתחנונים רבים להצילו מידו, וכן מפני שיהודה היה מלך השבטים.

ויהודה היה מוכן לשלשה דברים, האחד - לבקש ממנו בדברי פיוס ותחנונים לשחרר את בנימין. השני - התכונן להרוג את יוסף ואת כל אנשיו. השלישי - התכונן לתפילה לפני הקדוש ברוך הוא שימציא לו רווחה.

ובין הדברים הקשים שדיבר יהודה עם יוסף אמר לו כך: דע לך כי שרה זקנתנו בגלל שפרעה החזיק אותה לילה אחד בארמונו במצרים, נצטרע. אף אתה שהוצאת שם רע על בנימין שהוא גנב את הגביע, סופך שתלקה בצרעת, כי זהו עונשו של המוציא שם רע על חברו. ואף אמו לא מתה אלא בגלל הקללה שקיללה אבא ואמר: "עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה", אף אתה אם חייך יקרים לך היזהר שלא תמות לפני זמנך וחבל, שהרי אתה במבחר ימין. ואם אריק חרבי אתחיל בך ואגמור בפרעה.

כששמע יוסף דברים אלו, רמז למנשה וקפץ קפיצה אחת בכל כוחו ורעד כל הארמון כאילו היתה רעידת אדמה. אמר יהודה: ודאי שאיש זה הוא מבית אבינו, שבשום ארץ לא נמצא איש גבור כזה. ואז כעס יהודה ושאג כשאגת הארי, וקולו היה חזק כל כך עד ששמע אותו חושים בן דן שהיה בארץ כנען וכהרף עין בא ליהודה, ושניהם שאגו בכעס גדול כאריות, עד שנפלו שיניהם של שלש מאות מגדולי מצרים שהיו שם ונהפכו פניהם לאחוריהם מהפחד שפחדו, ונשארו כך כל ימי חייהם כשפניהם הפוכות. ונחרבו שתי ערים שהיו סמוך למצרים שנקראו פיתום ורעמסס. וכשראו השבטים כעסו של יהודה, אף הם נתמלאו זעם על יוסף ורקעו ברגליהם על הקרקע עד שנעשו ערמות ערמות. ויוסף נפל מכסאו, וגם פרעה שהיה בארמונו נפל מכסאו, וזהו שכתוב: "והקול נשמע בית פרעה".

וכשראה יוסף את הסימנים של יהודה וראהו בכעס גדול ובהחלטה רעה, נבהל ואמר: הנה עוד מעט יהרוג אותי בכעסו. והסימנים של יהודה היו שדם פרץ מעינו הימנית. ויש אומרים משתי עיניו. והיתה לו שיערה כנגד לבו, שאם היה כועס היתה מסתמרת כמו מסמר ובקעה את כל חמשת מלבושיו. וכשכעס נתמלא חזוהו חתיכות של נחושת והיה נוטלם וגורסם בשיניו שכולם נחרדו.

ויהודה פשט ידו לשלוף החרב ולא היה יכול להוציאה, אמר: משמע שאיש זה צדיק הוא.

ובאותה שעה נתן יוסף ברגלו מכה בעמוד שהיה שם, ועשה אותו חתיכות כמו ערמה של חצץ.

והיה יהודה תמה ואומר: זה נראה גבור גדול ממני. ועם כל זה מסר יהודה נפשו למות להצלת בנימין, וכשראה שאינו יכול לשלוף חרבו, התחיל יהודה לדבר בטובו: "אדוני שאל

”וְעַתָּה כָּבְאֵי אֶל עֲבָדְךָ אָבִי וְהַנְעֵר אֵינָנו אֲתָנוּ וְנִפְשׁוּ קְשׁוּרָה
כְּנִפְשׁוֹ” (בראשית מו, ל).

רק קשר בתורה הוא קשר של קיימא

עיי' בבעל הטורים וז"ל: "קשורה" בגמטריא 'תורה', שלמד תורה מפיו. רואים מזה יסוד גדול, שרק קשר שנוצר על ידי לימוד התורה הוא קשר של קיימא, אבל קשר אחר שאינו בלימוד התורה אינו קשר אמיתי.

(אביר יעקב)



”כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהַנְעֵר אֵינָנו אֲתִי” (בראשית מו, לד).

רמז יש בזה לכל אדם כיצד יוכל לעלות לאביו שבשמים כשהנער איננו, היינו שלא תיקן מה שחטא בימי נעוריו. שוב שמעתי שכן מפרש החידושי הרי"ם.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)



על הפסוק הזה אמר רבי מאיר מפרמישלן זי"ע, איך נרהיב עוז לעלות ולעמוד לפני אבינו שבשמים בעת ש"והנער איננו אתי", כשבנינו אינם הולכים בדרך אבותיהם, "כי עבדך ערב את הנער", הרי אמרנו במעמד הר סיני שבנינו יהיו ערבים לנו. והאדמו"ר הקדוש מפיסצנה זצוק"ל הי"ד כשהיה יושב עם חסידיו בגיטו ורשה, היה טוען עם עצמו ועם חסידיו: עוד מעט ונעלה על המוקד, איך נעלה אל אבינו שבשמים והנערים הרכים אינם אתנו, מאחר שחדלנו מלחנכם לתורה ואמרנו: הרי בין כה וכה ישרפום הנאצים.



יודוע ומפורסם מה שהיה זועק מנהמת לבו הטהור הגאון הצדיק והחסיד רבי ברוך רפאל טולדאנו זצוק"ל (שהיה אב בית דין בעיר מכנס שבמרוקו) כאשר ראה כאן בארץ הקודש רבבות ילדים וילדות נערים ונערות שמתחנכים ללא תורה וללא תפילה ואפילו פסוק "שמע ישראל" אינם אומרים, וכך היה אומר: "איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי", כלומר, איך יעלה אל אביו שבשמים לאחר אריכות ימים ושנים, והנער איננו הולך בדרך, דרך התורה והמצוות, וכוונתו כמובן לא לילדיו הביולוגיים, שהם תלמידי חכמים ושומרי תורה ומצוות, אלא לאותם רבבות שלא אפשרו להם לטעום מטעמה של תורה, והתחנכו שלא בדרך ישראל סבא, כי כולם היו בשבילו כמו ילדיו.

(תולדות אהרן)



עוד יש לפרש שצריך האדם להתאונן על עצמו "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי", כיצד יוכל האדם לבא אל ה' ברבות הימים, בעודו בזקנה, והנערות איננה איתו, הוא כבר לא פועל בכל כוחו וחיותו, אלא מתהלך בכבידות ובעצלות, לכן בכל עת צריך האדם להתגבר בעצמו ולהתנהג בהתחדשות כנשר נעוריו. וכן נקראו ישראל (הושע יא, א) "נער ישראל ואוהבהו", בחינת נער וצעיר, מלא כח וחשק לעבודת ה', ואף הכרובים שהיו על הארון, היו דומים לילדים וכאומרם בסוכה (ה, ב ועיי' חגיגה יג, ב) שהפירוש "כרובים", היינו כרביא - כמו ילדים. ולרמז על התחדשות עם ישראל כנערים. וכתוב (להלן מה, ב) "ויתחזק ישראל וישב על המיטה", ופירש בעל הטורים 'מלמד שהצדיקים אפילו כשהן חלשים מתחזקים' וכפי שמצינו גם אצל משה ואהרן, ככתוב ושמות (ז, ז) "ומשה בן שמונים שנה, ואהרן בן שלש ושמנים שנה

אביהם, לא ח"ו מחמת ששונא אותם, אלא אדרבה היה משתדל לתקנם בעניני רוחניות, ולכן יעקב אבינו היה מצפה מתי יתקיימו החלומות, משום שהבין שזו כוונת יוסף לתקן את אחיו בעניני רוחניות, ולפיכך אמרו השבטים דאלו מלכים מתדיינים זה עם זה, ואין לנו שום שייכות למדריגה שלהם.

(אביר יעקב)



”וַיִּגַּשׁ אֱלֹוֹי יְהוּדָה” (בראשית מו, יח).

יש לדעת, שהיכן שמצויה הקדושה אין מקום לכח הטומאה והרע לחול. איתא בחובת הלבבות שמצאו חסיד אחד במדבר מלא חיות רעות והוא מסתתר מאנשים, ושאלוהו אם אינו מפחד מלסטים וחיות רעות, ענה, יראת ה' הגדולה מבטלת את היראות הקטנות, וכן מצינו בשמשון שהיה קדוש מרחם, וכדכתיב (שופטים יג, ה) "כי הנך הרה ויולדת בן ומורה לא יעלה על ראשו, כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן" וגו', וביאור הפסוק הוא כיון שהוא יהיה נזיר אלקים כל כולו קודש לה' לפיכך מורה לא יעלה על ראשו [רש"י מפרש "ומורה לא יעלה על ראשו" - תער, על שם שמורה ומשליך את השער. וכן בתרגום יונתן - "ומספר לא יעבר על רישיה". ובגמ' נזיר (סו, א) מבואר דנחלקו תנאים בזה, רבי יוסי סובר שהכוונה למורא בשר ודם, ורבי נהוראי סובר שהכוונה לתער, שהיה נזיר (וייתכן שנחלקו רק לגבי שמואל, עיי"ש בתוס' יו"ט ובברכת ראש), שבמקום שהשכינה שורה והקדושה נמצאת, אין מקום כלל לכוחות אחרים לחול.

וכן מצינו כאן ביהודה דכתיב ביה "היתה יהודה לקדשו" (תהלים קיד, ב), ויהודה הוא בגימטריא שם הוי-ה, ואיתא במדרש (ילק"ש ויחי פ' מד סוף רמז ק"ב) באותה שעה צווח יהודה קול אחד ונפלו כל שרי מצרים, והפילו החיות (פירוש המעוברות) ויוסף נפל מן הספסל, ונפלו שיניהם של שלש מאות גבורים וכו', אף פרעה נפל מכסאו וכו' יעו"ש, ובמדרש תנחומא (ויגש ה) איתא, באותה שעה צווח יהודה בקול גדול ונפלו כל חומות שבמצרים וכו'. והיינו משום שקול הקדושה שיצא מיהודה, היה בכחו לבטל את כל הכוחות האחרים, להפיל את כל החומות.

כשיעקב הביא אוכל ליצחק, אמר יצחק "הקול קול יעקב", בזה הוא הגדיר את כוחם של ישראל, וכפי שאמרו חז"ל אין כוחם של ישראל אלא בפה, אין כחו של יעקב אלא בקולו וכו', בשעה שיעקב מצפצף בקולו אין ידי עשר שולטות וכו', בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו וכו' (ילק"ש תולדות רמז קטו). והקול הזה של יעקב, הקול בלבד בכוחו למוטט מצודים גדולים של כח הרע.

(שיחות מוסר - רבי נתן מאיר ווכספויגנל)



”וַנֶּאֱמָר אֶל אֲדֹנָי לֹא יוּכַל הַנְעֵר לְעֹזב אֶת אָבִיו וְעֹזב אֶת אָבִיו וְיָמָת” (בראשית מו, כב)

זה רומז למאמר רבותינו ז"ל 'רשעים בחייהם קרויים מתים', ישראל נקרא 'נער' שנאמר "כי נער ישראל ואוהבהו", "ונאמר אל אדוני", הוא הקב"ה אדון הכל, "לא יוכל הנער", הם ישראל, "לעזוב את אביו", שבשמים, "ועזב את אביו", רצה לומר אם יסור מדרכו הישרה, "ומת", כי רשעים בחייהם קרויים מתים.

(בני שלמה - רבי שלמה אמסלם [תר"מ-תשכ"ג, מידלת מרוקו])



בדברם אל פרעה", וכתב הספורנו שבא הכתוב להודיענו ש"עם כל זקנתם השכימו והזדרזו לרצון קונם. כי אמנם מי שהגיע לשמונים גם בימים ההם כבר עבר ימי השיבה והגיע לגבורות, כמו שהעיד דוד המלך בתפילתו באמרו (תהלים ז, ט) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה", אף על פי כן התגברו והתחזקו להמשיך בתפקידם גם בגיל מבוגר זה.



"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֹלוּ אָחָיו לָעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו, וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גִּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם" (בראשית

מח, ג-ד)

"ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", פירש רש"י, מפני הבושה. ואמרו חז"ל (ילקוט ויגש רמז קנב): "אמר ר' שמעון בן אלעזר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו', יוסף קטנם של שבטים היה, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מעשיו, על אחת כמה וכמה".

ויש להתבונן היכן היתה תוכחה בדבריו של יוסף לאחיו, והרי לא אמר להם אלא דברים אלו "אני יוסף העוד אבי חי", ומיד לאחרי כתיב "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", והיינו שנתביישו מפני תוכחתו, וממה נתביישו והרי לא הוכיחם כלל.

אמנם מכאן נלמד מהותה של תוכחה, וכי אין התוכחה דברי כיבושין ומוסר, כפי שאנו רגילים לחשוב, אלא התוכחה היא העמדת האדם על טעותו, ומיד כשמכיר ומודה שטעות היתה בידו, הרי זה קיבל תוכחה.

כשאמר להם יוסף "אני יוסף" כוונתו היתה, אני אחיכם הקטן שמכרתם אותי לעבד, והרי אני לפניכם מלך ומושל בכל ארץ מצרים וככל דברי החלומות אשר חלם. הראה להם שאף שהם במכירתו לעבד נתכוונו לבטל את חלומותיו, דוקא מכירה זו היא שקירבה את קיום החלום ועל ידה עלה על כסא מלכותו. מזה נוכחו האחים לדעת כי טעות גדולה היתה בידם בהעריכם את יוסף שלא כראוי, ובחושבם כי מעשיהם ירחיקו ויבטלו את דבריו, בעוד שבמעשה ידיהם הם קירבו וקיימו את דבריו.

זו היא התוכחה הגדולה ביותר לראות כי נהפכו פני הדברים מן הקצה אל הקצה, ואין יוסף "בעל החלומות" בעלמא, אלא נבואת אמת היתה בפיו, והיא הבושה הגדולה שתקפה אותם, ועל כן נבהלו מפניו.

ומכאן אמר ר"ש בן אלעזר "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה", שאם כאשר הקטן שבאחים העמיד את אחיו על האמת נגרמה בושה ובהלה כזאת לאחים הגדולים שבטי י"ה, על אחת כמה וכמה לכשיבא הקב"ה ויעמיד את כל אחד ואחד על טעותו, מי יכילנו. (שיחות מוסר מאמר כד - רבי חיים שמואלביץ)



"וְלֹא יָכֹלוּ אָחָיו לָעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו" (בראשית מח, ג).

האדם מתבייש לעשות עבירה כשחברו רואהו. ואם הוא נתפס בעשיית עבירה גדולה אז גם פניו משתנות והבושה ההיא אי אפשר לו לסבול. וכל זה אינו אלא בושה מן

הבריות. אבל מן הבורא ית' אינו מתבייש כלל לפי שאין האדם מרגיש מציאותו של הקב"ה. והאמת היא שהבושה מלפניו ית' היתה ראויה להיות כל כך עצומה עד שלא היתה שום אפשרות לעשיית איזה חטא.

יתבונן האדם מה יהיה מצבו של החוטא כשיבא אל עולם הבא. כמה גדולה תהיה בושתו. האדם הלא קבל מהקב"ה חיים — פרנסה — הכל! ואעפ"כ חטא כנגדו ית'. והבושה הזאת לא תהיה מפני אדם כמותו אלא מלפני מלך מלכי מלכים הקב"ה. עצם הבושה הלזו בלבד תהיה קשה לסבול עוד יותר מן הגיהנם! אוי לאותה בושה.

קצת ציור מזה יש לנו בפרשה זו. כמה אחי יוסף נתביישו ממנו בעבור המכירה. כשנתודע יוסף אל אחיו ואמר להם "אני יוסף", חז"ל מספרים שפרחו נשמתן מתוך גופם. ויהודה צעק צעקה גדולה שכל הנשים המעוברות במצרים הפילו ולדן, ויוסף ופרעה נפלו מעל כסאם. רואים אנו כמה חזק היה להם צער הבושה מחטא אחד צדיקים גמורים שחזן מזה לא היה עליהם שום טענה. וכל זה לא הועיל להם והוכרחו לסבול צער הבושה ההיא. א"כ נקח ק"ו לעצמינו איך נראה בבואינו לעולם האמת מבלי שנתקן מעשינו. אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה!

(יד יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינסטיין)



"וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם" (בראשית מח, ג).

(ד).

הנהגת יוסף הצדיק עם אחיו

פירש האור החיים: "אני יוסף אחיכם" וגו' - טעם שחזר לומר פעם שניה "אני יוסף" לצד שראה שלא ענוהו חשש לב' דברים, הא' שפחדו ממנו ולא יכלו להשיב כבושת גנב כי ימצא וכו', לזה אמר כנגד צד היראה שאתם יראים ונבהלתם, לא תחשו לדבר, כי "אני יוסף אחיכם", פירוש מתנהג עמכם במדת האחוה, וכאילו לא היה הדבר ההוא. גם סמך לומר "אחיכם אשר מכרתם", לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני.

והיינו שלא רק שלא הקפיד יוסף שום קפיידא על אחיו בזה שמכרוהו למצרים, אלא שגם הרגיש כלפיהם הרגשת אחוה הראויה בין אחים.

על זה הדרך כתב ב'דעת תורה' (חלק הביאורים) בהמשך הסיפור: כשאחי יוסף נכשלו במכירתם אותו עם כל הסעיפים והתוצאות הרבות, הנה אחרי כן כשנתודעו וכבר הינם בידי יוסף, רואים אנו איך שיוסף הצדיק שיפר כל המעשה באמרו "ועתה אל תעצבו וגו' כי למחיה שלחני אלקים לפניכם וגו' ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומושל בכל ארץ מצרים". הפך כל הדבר מן הקצה אל הקצה, כי אחרי כל החשבונות וסוף הדבר, הנה הוא כאילו הוא אשר חייב להם תודות על כל אשר עשו לו, ולא היה זה סתם דברים בעלמא מצד יוסף, כי הרי תורה היא, הנה כי אמת היא כן, להתבונן ולהתפעל עד כמה שיוסף הצדיק החליק ועיבד כל "עולה", עד כי שכמעט נשאר הוא החייב והמשועבד להם, כי יוסף הצדיק ידע היטב את השולחן ערוך שיש לנפגע, ולאור זה דן ושפט את כל העובדא ומזה יצא כל הנהגתו זו. ולו לא עשה כן. יתכן כי העול שלו היה עוד יותר גדול מהעול שלהם.



”וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו גִּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו יוֹסֵף אֶחָיִכֶם
אֲשֶׁר מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם” (בראשית מה, ד).

פירש רש"י: "גשו נא אלי" – ראה אותם נסוגים לאחור אמר
עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה
להם שהוא מהול (ב"ר):

כתוב בבית הלוי דבמילה נאמרו שני חלקים, (א) הסרת
הערלה שהיא חיסרון [וראיה מהמשנה בנדרים (לא, ב) מאוסה
היא הערלה שנתגנו בה רשעים]. (ב) תוספת קדושה על ידי
הפריעה, כמו שכתוב שם במשנה "גדולה מילה שנכתרו
עליה י"ג בריתות". וזהו שכתוב "התהלך לפני והיה תמים"
(בראשית יז, א) להוציא את הערלה שהיא מום, ואח"כ "ואתנה
בריתי ביני וביניך", וזה תוספת הקדושה. ע"כ מבית הלוי.

ולכאורה צריך עיון דבפסוק י"א כתוב: "ונמלתם את בשר
ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם". והנה בכל הפרשה
הקודמת (שם יז, י) כתוב רק "ברית", "זאת בריתי אשר תשמרו
ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר", ואמאי
הוסיף בפסוק י"א "והיה לאות ברית". ועוד צריך ביאור
במושג של "אות" דמוכנו הפשוט הוא ראייה, והאיך נאמר
דהמילה היא ראייה, [וכן צ"ע בהא דכתיב דתפילין הן אות,
וכן שבת היא אות עולם, דאם נאמר דבזה שהאדם מקיים את
המצוות האלה הוא מוכיח את עבודתו לה', א"כ כל מצוה
ומצוה שעושים לשם הבורא היא ראייה שאנחנו עבדיו].

אמנם לגבי ברית מילה אפשר לפרש על פי הא דמבואר
בזוהר הקדוש פרשת לך לך: פתח אידך ואמר "ומבשרי
אחזה אלוה". מאי "מבשרי" מעצמי מיבעי ליה, אלא מבשרי
ממש, ומאי האי דכתיב (ירמיה י"א) "ובשר קודש יעברו
מעליך", וכתוב "והיתה בריתי בבשרכם", דתנא בכל זימנא
דאיתרשום בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את (אות) מינה
חמי לקב"ה, מיניה ממש. ונשמטא קדישא איתאחידת ביה.
ואי לא זכי דלא נטיר האי את מה כתוב "מנשמת אלוה
יאבדו", דהא רשימו דקוב"ה לא איתנטייר. ואי זכי ונטיר ליה
שכינתא לא איתפרש מיניה [פירוש הסולם: פתח אחר ואמר.
"ומבשרי אחזה אלוה". ושואל, מהו "מבשרי", ומעצמי היה צריך לומר.
ומשיב, אלא "מבשרי" ממש, דהיינו יסוד הנקרא בשר, אמר "אחזה
אלוה", ומה הוא שכתוב "ובשר קדש יעברו מעליך" שה"ס ברית קדש.
וכתוב "והיתה בריתי בבשרכם" שפירושו יסוד. כי למדנו. בכל זמן
שהאדם נרשם ברשימה הקדושה הזו של אות הזה, כלומר, שאות הברית
נרשם בו עד כדי לשמרו תמיד, רואה מתוכו את הקדוש ברוך הוא ממנו
ממש, והנשמה הקדושה נאחזת בו, באות ברית]. ומבואר בזוהר
הקדוש דלא סגי בעצם המעשה מילה, אלא דבעינן קיום
תורת הברית והיינו שמירה בקדושה כל הזמן, וזהו דקאמר
דמאן דנטיר להאי את, מיניה חמי לקוב"ה. היינו דדרך
הברית ששמרו את תורתו, חמי מיניה לקוב"ה, ומרגיש האדם
את מציאות ה'.

ועל פי זה יתבאר מה שמוזכר בזוהר הקדוש (שקורין בברית יצחק)
גבי יוסף שאמר לאחיו "גשו נא אלי ויגשו", והקשה הזוהר
דהא היו קרובים אליו ומהו "גשו נא אלי", אלא דכשאמר
להם אני יוסף, תמהו במה זכה למלכות, אמר להם "גשו נא
אלי" והראה להם שהוא מהול. ולכאורה תקשי דמה ראייה
היא זו, הלא כל המצרים היו מהולים על פי ציוויו של יוסף
[כמ"ש רש"י בראשית מב, ה], ובע"כ כמ"ש לעיל דהראה

להם מתוך המילה אורו של קוב"ה, ומזה ראייה דנטיר להאי
את, וכזה זכה למלכות.

ולפי זה מתבאר הא דהוסיפה התורה את הביטוי ד"והיה
לאות בני וביניכם", דאחרי שנתקיים הברית יש עוד השלב
הכי חשוב שהוא קיום תורת הברית, ומזה נמשכת קדושה
מיוחדת דיוצרת אור מיוחד, ומיניה חמי לקוב"ה, ומבואר
בדקדוק לשון "אות" דזה מהות ראייה חושית על מציאות ה'
ועולם הנצח, דשכינתא לא איתפרש מיניה.

(גאל ישראל - רבי גבריאל טולידאנו)



פירש רש"י, "הראה להם שהוא מהול". ובמושג זקנים
מבעלי התוס' מקשה שכבר נאמר (מא, נה) "אשר יאמר לכם
תעשו", ופירש רש"י שיוסף אמר להם שימולו עצמם, ולפי
זה כולם היו נמולים ואין מילתו ראייה ליהדותו.

ומתרצים דרק אלו שנזקקו להתפרנס מיוסף נאלצו למול
עצמם, ולא העשירים והמושלים, לכן אות המילה שביוסף
שהוא מושל ודאי מורה על היותו יהודי.

אמנם בזה"ק מבואר שהראה להם מילה, ונראה שאין
הכוונה שהוא מהול דוקא, אלא הראה להם שהוא שומר
ברית קדש, ובעבור זה זכה למלוכה, וכששמעו האחים ממנו
ענין קדושת אות הברית הבינו שהוא יוסף הצדיק, דרק בני
יעקב מסוגלים להבין ענין שמירתה להזהר שלא לפגום בה
אפילו בהרהורים.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)



”וַעֲתָהּ לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה פִי הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁמְנֵי לְאָב
לְפָרְעָה וּלְאָדֹן לְכֹל בֵּיתוֹ וּמוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם” (בראשית מה, ח).

יוסף נשאר מושל על עצמו

לכאורה יש לדייק במה שאמר יוסף "ומשל בכל ארץ
מצרים", הלא פרעה הוא המושל בכל ארץ מצרים. ויש לדייק
עוד, שבסמוך (פסוק כו) כתוב "ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי
הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם",
מדוע אמרו ליעקב רק את הדיבור האחרון שאמר יוסף
לאחיו, ולא אמרו גם את דברי יוסף "וישימני לאב לפרעה
ולאדון לכל ביתו".

ומבאר ה"חתם סופר", שכל מעייניו של יעקב אודות בנו יוסף
היו רק בדבר אחד, האם הבן שעקרו אותו מבית אביו כשהיה
צעיר לימים, הצליח לנצח את ערות ארץ מצרים, ולשמור על
קדושתו וחינוכו הטהור שקיבל בבית אביו. משום כך לא
נחשב אצל יעקב כלל הענין שיוסף הוא "לאב לפרעה ולאדון
לכל ביתו". דברים אלו נחשבים להצלחה רק בעולם שהוא
מחוץ לביתו של יעקב, אבל לביתו של יעקב, אין זה נכנס
כלל לתוך חשבונות של להיות מוצלח.

רק בדבר אחד, זכה לתואר של להיות מוצלח בביתו של
יעקב, והוא, ההצלחה בעניינים רוחניים. לכן אמרו השבטים
אודות אחיהם יוסף... "ומשל בכל ארץ מצרים", פי' הדבר,
שיוסף מושל על ארץ מצרים, ומצרים אינה מושלת עליו, אין
לו שייכות עם ערות ארץ מצרים, הוא המושל האמיתי... כי
הוא מושל על עצמו, ואינו מאפשר להשפעות ארץ מצרים
שימשלו עליו. רק דבר זה היה יעקב אבינו רוצה לשמוע, ולא
יותר, רק שהוא נשאר בן של יעקב עם כל המשמעות שבדבר.

[ביאור זה אמר ה'חתם סופר' בהספד על הגאון רבי יוסף דוד זינצהיים זצ"ל מחבר ספר 'יד דוד' שהיה ראש לסנהדרין של נאפוליון. ובסוף ההספד כותב ה'חתם סופר' שכמו כן הוא אצל הג"ר יוסף דוד זצ"ל, שהגם שהיה לו שייכות עם נאפוליון, אבל נשאר מושל על עצמו, שכל ארץ הגויים לא השפיע עליו במאומה].

(מובא בספר אהל משה)



וַיִּשְׁלַח אֶת אֶחָיו וַיִּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ (בראשית מה,

כה).

בעומקה של הלכה

אל תרגזו בדרך - אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגז עליכם הדרך (רש"י).

כתב 'רבינו בחיי' וז"ל: ודרשו "אל תרגזו בדרך", אל תתעסקו בדבר הלכה מפני טורח הדרך, ולא מנע מהם כי אם העיון הגדול מפני הטורח, אבל לא מנע מהם שלא ילמדו כלל ח"ו, שהרי אמרו רז"ל שני תלמידי חכמים המהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויים לישורף, שנאמר (מלכים ב, ב-יא) "והיה המה הלכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים", לפי שהיו מדברים ד"ת "ויפרידו", הא לא היו מדברים היו נשרפים, עכ"ל.

והנה מה שהוצרך לצוות עליהם שלא יעסקו בעיון שמא תרגז עליהם הדרך, רואים שלעסוק בהלכה מבלי ש"ירגזו", זה דבר בלתי אפשרי. ללמוד בלי היתחזא דאורייתא אי אפשר. לכן ציוה להם יוסף "אל תרגזו בדרך", פירוש אל תתעסקו בדבר הלכה, כי מציאות הלימוד של הלכה - לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא - הוא "בעומק", כלשון הגמ' במס' מגילה (ג, א), מיד "וילן יהושע בלילה ההוא", מלמד שלן בעומקה של הלכה.



פעם אחת היו כמה בחורים מדברים בלימוד עם הגאון רבי יעקב יוסף רודרמן זצ"ל (ראש ישיבת נר ישראל), באמצע השיחה, אמר ראש הישיבה "איני יכול להמשיך את שיחתנו משום שאסור לומר לכם דברי תורה". כשהסתכלו עליו בתמיהה, ביאר הגאון את דבריו בזה"ל: הלא חז"ל אמרו שאסור ללמד תורה למי שאינו משתוקק לשמוע דברי תורה, אם בסלבודקא הייתי מקשה אותה קושיא שהקשיתי עכשיו, היו כל בני ישיבה מסערים, ואתם רק עומדים ושומעים את הקושיא? באותו מעמד סיפר הוא ז"ל, שהגאון בעל ה'דברי יחזקאל' זצ"ל היה רגיל להסתובב בין בני הישיבה עם קושיות ותירוצים כמעט כל היום כולו, זה היתה האוירה של סלבודקא (בעקבי הצאן).

(אהל משה - רבי משה יוסף שיינערמאן)



"וַיִּרְא אֶת הָעֲנָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם" (בראשית מה, כז).

יעקב אביו כל מחותו תורה

לאחר שנים כה ארוכות שנפרד יוסף מאביו, עדיין לא פג זכרונו ויודע היה יוסף היטב באיזה פרק פירש ממנו. וכן יעקב היה יודע, ושלח לו סימן, וגם הוא דרש הסימן... אין ליוסף סימנים ביעקב אביו אלא רק תורתו של יעקב. בעיני

יוסף לא היה קיים אביו יעקב ע"ה כי אם בעולמה של תורה, עולם של פרקים וסוגיות. כאן יעקב היה פרק במס' ברכות, וכאן פרק במס' שבת. וכשפירש ממנו היה פרק עגלות, ומסר להם סימן ב'פרקי יעקב' כשפירש ממנו.

ללמדנו כי התורה היתה עצם מהותו והוייתו של יעקב, עד שברצות יוסף להיזכר באביו היה זוכרו לפי תורתו, ולפי הסוגיות והפרקים שהיה לומד. וכיוצא בזה ביוסף שנשתקפה בו דמות דיוקנו של אביו.

(הגאון ר' משה שמואל שפירא)



"וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶץ שֹׁכַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו וַיִּצְחַק" (בראשית מז, א).

במדבר (בראשית רבה צד, ה) נחלקו בר קפרא ור' יוסי בן פטרוס מדוע הקריב יעקב קרבנות: "חד מנהון אמר, מה אבא היה להוט אחר גרונו, אף אני להוט אחר גרוני. נכלומר, יעקב סבר שכמו שאביו אהב את עשו בגלל שהיה מאכילו, אף הוא יורד לארץ מצרים, כדי שיוסף יאכילנו. ואחרת אמר, מה אבא משנה בן מבניו, אף אני משנה בן מבני. חזרתי ואמרת, אבא לא היה עליו אלא טרחות נפש אחת בלבד, אבל אני יש עלי טרחות שבעים נפש".

דברי חז"ל הנ"ל מבואר, שיעקב חשש ובחן את עצמו, אולי הוא יורד למצרים בשביל הנאת גרונו ובכדי למלא את תאוותו. והנה נשאל, וכי לא ידע יעקב מחשבת לבו שכונתו היא לשם שמים? וניתן להשיב על זה, שיעקב חשד שמא הנגיעה להשיג את תאוותו מטעה את דעתו וגורמת לו להאמין שהירידה למצרים למצוה תחשב. ואם זאת היתה מחשבתו של יעקב, נצטרך לומר, שהיה כאן מקום לחשד זה. מוכח מכאן, שנגיעה קלה עלולה היתה להטעות את דעתו של בחיר האבות, ולהוציא את כלל ישראל מארץ הקודש ולהגלותו לארץ טמאה.

ומעתה, כיצד לא נתעורר ונתרגש, כאשר ק"ו אצלנו כל נגיעה קלה יכולה להטעות את דעתנו, עד שכל דבר אסור למצוה גדולה תחשב. וא"כ מה יעשה האדם וינצל מכל זה? העצה היעוצה היא, שיפרש ויפרט כל נגיעה ונגיעה, ויחשוב על כל אחת מהן האם זו היא הנגיעה המטעה אותה, או נגיעה אחרת, וכדומה, ועי"ז יבחין וידע אם יש לו אותה נגיעה או לא. כך עשה יעקב אבינו, שהזכיר במפורש את הנגיעה של הנאת גרונו כדי לבדוק את עצמו אם יש לו נגיעה כזאת, ועלינו לעשות כמותו.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)



"אֵלֶּה בְּנֵי לָאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפָדֵן אָרֶם וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ כָּל נֶפֶשׁ בְּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ" (בראשית מז, טו).

החכנה לנס ולהתגלות

"שלושים ושלש", ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושתים, אלא זו יוכבד שנולדה בכניסתן לעיר, שנאמר (במדבר כו, נט) "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", לידתה במצרים ואין הורתה במצרים, זו היא שיטת רבותינו (סוטה יב, וברש"י כאן).

ברמב"ן כאן האריך במה שמצינו שהתורה עשתה ענין מנס לידת שרה את יצחק בגיל 99 ולא הזכירה מנס לידת יוכבד (שנולדה בכניסתם למצרים בין החומות כאמור) את משה בגיל 130 שהיה גדול יותר, ועוד כהנה רבות כל התורה כולה נסים ולא נזכרים,

עיי"ש שכתב שכל שכר צדיקים ועונש רשעים אינו טבע אלא נס נסתר אולם התורה לא הדגישה בתור נס רק מה שקדמה לו הודעת נביא ודבר ה' אבל נס נסתר לתשועת והצלת צדיקים וכדומה לא הודגש בתורה כנס, עיי"ש מתק לשונו.

וביאור החילוק, כי מה שנודע מקודם על ידי נביא מתכוננים לבוא דבר הנס ומושפעים על ידו להיות נס להתנוסס ולהתעלות על ידו - שזהו תכלית הנס, אבל הנס נסתר שאין בני אדם מתכוננים בו כי לא הכינו לבס לזה אינו נס שיש בו המכוון מצד היותו נס, זולת היחיד שמתבונן בתמידות בהנהגתו ית"ש, כי מי שבאמת מתבונן תמיד הרי ממש בכל שעה יכול לקבל פני שכינה, ויודע מה שאומר "על נסיך ונפלאותיך שבכל עת", ואם כי כל אדם מתפלל כן ג' פעמים ביום, מחוסר הכנת לב אינו מרגיש במה שהוא אומר, ונעדר ממנו התועלת וההשגה שהיה יכול לקבל מתוך נוסח התפילה הניתן לכל אדם.

וכן בימי חנוכה נתגלה כחו של אור אפילו במובן הגשמי שמעט השמן דלק שמונה ימים שבזכות החשמונאים נתגלה האורה שלא כדרך הטבע מפני שהכינו עצמם במסירות נפש גמורה, וכתוב בספה"ק כי סגולת נר חנוכה שתאיר לנו אורה מאור הגנוז, והוא להמכינים לבס לזה בימים קדושים אלה והוא לכאור"א כפי כח השתדלותו וטהרת לבו, יכול לזכות עיי"ז להשגות יתר מבשאר הימים.

וכן יהיה לעתיד לבא כמו שכתוב "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" מה פירוש 'מים לים מכסים', הרי זה המים עצמו של ים, אלא המכוון כי אמנם מבחוץ נראה הים שטח מים שוה, אבל בפנימיות אינו כן, יש מקומות שיש עומק יותר ויש מקומות שאין העומק כל כך, הרי בהתאם לחלל שמתחת המים כן עומקו, כי החלל הוא בית קבול של המים, כן תהיה ההשגה שלעתיד לבא אם כל הארץ תמלא דעה את ה' לא הרי זה כהרי זה, וכעומק ורוחב הלב, בית קבולו שהכין לו האדם, כן תגדל השגתו לדעת ה'.

(נפ"י בית אב - רבי אליקים שליזינגר)



"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף מִרְפָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוְאָרְיוֹ וַיִּבְךְּ עַל צַוְאָרְיוֹ עוֹד" (בראשית מ, כט).

פירש רש"י ז"ל, דכל זה עשה יוסף אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף כו', ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.

ומקשים, שאם היה אז זמן חיוב קריאת שמע למה לא קרא אז גם יוסף קריאת שמע.

ויש מפרשים, דיוסף היה פטור מקריאת שמע לפי שהיה עוסק במצוה שהרי עסק במצות כיבוד אב והעוסק במצוה פטור ממצוה.

וזה צריך עיון, דגרסיגן בקידושין דף ל"ב אבא אומר השקני מים ומצוה לעשות, מניח אני את כבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבים במצוה. וכן פסק בש"ע סי' ר"מ. הרי דלגבי כיבוד אב לא אמרינן שידחה מצוה אחרת.

ויש לומר בזה על פי דברי הר"ן ז"ל בקדושין שם דדין זה דמניח כבוד אבא ועוסק במצוה אינו אלא בששניהם לפניו לעשות ועדיין לא התחיל במצות כבוד אב ואם, אבל כשכבר התחיל בעסק מצות כבוד אב ואם הא קיי"ל דהעוסק במצוה פטור ממצוה ע"ש, וכ"פ הרמ"א ז"ל ביו"ד סי' ר"מ, וי"ל

שהליכת יוסף לקראת אביו זה נחשב ככבר התחיל במצוה זו. ויש לפלפל.

ויותר נראה על פי המבואר בקדושין שם דאמר איסי ב"י דבמצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים מניח את המצוה שתיעשה ע"י אחרים והוא יעסוק בכבוד אב, הרי דדוקא כשע"י עסק הכיבוד אב יתבטל המצוה לגמרי אז המצוה דוחה לכיבוד אב, וא"כ י"ל דהכא היה רק התחלת זמן קריאת שמע ועדיין היה לו זמן ג' שעות לקיימה והיה אפשר לקיים מצות קריאת שמע אח"כ ולא גרע מאילו אפשר לקיים ע"י אחרים דחייב לעסוק בכיבוד אביו, ויעקב אבינו שלא היה עוסק במצוה אחרת שפיר היה צריך לקרות קריאת שמע מיד מטעם זריזין מקדימים למצוות, אבל יוסף שהיה לו מצות כבוד אב ואם לא היה רשאי לבטלה משום קריאת שמע דמה שאפשר לקיימה אח"כ לא שאני מאפשר לקיימה ע"י אחרים שצריך לעסוק בכיבוד אב, ויש לפלפל.

והמהר"ל ז"ל מפראג בספר גור אריה מפרש, שלא היה זמן קריאת שמע כלל, רק עבודת הצדיקים כך הוא, שבזמן שבא לו שמחה ותשועה גדולה מתעורר לבו תיכף להדבק ביוצרו להללו וליחדו ולהדבק באהבתו יתברך אשר חננו וגמלו הטובה הזאת, ולכן באותה שעה שפגע בו יוסף התעורר יעקב אבינו לקרות קריאת שמע לייחד ליוצרו ולקבל עול מלכותו בשמחה ובאהבה, וזה היפך ממש מאנשים הפשוטים אשר קיי"ל דחתן פטור אפילו מקריאת שמע החיובית לפי שאינו יכול לכוון ואמרינן בספ"ב דברכת "דאנן סהדי" דלא מצי מכוון, ואצל הצדיקים אדרבא בזמן מרום פסגת השמחה אז מכוין בתוקף יותר ויותר בקריאת שמע בכלות הנפש.

אבל יוסף לא היה יכול לקרוא אז קריאת שמע מאחר שאינו קריאה חיובית ולפניו היה מצות כיבוד אביו החיובית, ולא יתכן כלל שיעסוק אז במדרגות ובמדת חסידות ולבטל מצות כיבוד אב החיובית כי זהו נגד התורה וא"כ אין זה חסידות כלל, ואין הלפנים משורת הדין מתקבל אלא אחר שמלא חובת הדין וכמש"כ החו"ה [שי"ה פ"ה] שאין התוספות מתקבל אלא אחר שהשלים את העיקר.

(ברכת פ"ג - רבי יעקב ישראל קניבסקי)



"וַיִּבְךְּ עַל צַוְאָרְיוֹ" (בראשית מ, כט).

שלא להסח דעת

ועיין ברש"י שקרא קריאת שמע, ועיין במלבי"ם שלא הסיח דעתו מאהבת ה', וכאשר עתה גברה עליו אהבת יוסף והיה חושש שלא יסיח דעת מאהבת ה', לזה הגביר בנפשו אהבת ה'. כמו שכתב החסיד בחובות הלבבות (שער אהבת הי בפתחה), כי מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבבנו עם תתישב אהבת העולם בנו כו', וכאשר יהיה לב המאמין ריק מאהבת העולם וכך תתישב אהבת הבורא, ותהיה תקועה בנפשו כפי הכספו לו והכרתו אותו, כמו שאמר הכתוב (ישעיה כו, ח) "אף ארח משפטיך ה' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש".

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)



"וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף אֲמוֹתָהּ הַפֶּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתֵי אֶת פְּנֵיךְ פִּי עוֹדֵךְ חַי" (בראשית מ, ל).

יש לדקדק שפת יתר "כי עודך חיי", מאחר שכבר אמר "אחרי

ראותי את פניך", וגם צריך ביאור לשון "ראותי את פניך", דהוה ליה למימר 'ראותי אותך'.

ונראה לי על פי מה שכתב הפלאה (הובא בתורת משה פרשת בא ד"ה השמר) דמה שאמר משה רבינו ע"ה לפרעה (שמות י, כט) "כן דברת לא אוסיף עוד ראות פניך", הכוונה, כיון שכבר הוציא משה רבינו ע"ה כל הניצוצות מפרעה, שוב אסור להסתכל בפני רשע (מגילה כח, א), וסכנה למשה להסתכל בפני טמא.

והנה אמרו במדרש (ב"ר צד, ג) "רב עוד יוסף בני חי" (לעיל מה, כח), רב כוחו של יוסף שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו, ע"כ. כי באמת חשש יעקב פן לא יעמוד יוסף בצדקו בארץ טמאה, אמנם כאשר ראה והביט בצורת בנו יוסף, מיד נוכח לדעת כי הוא חי חיי קדושים וטהורים וקדוש יאמר לו. וזהו שאמר יעקב כאשר פגש את בנו יוסף "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך", ונוכחתי על ידי זה כי "עודך חי", לא פג טעמך ורוחך לא נמר, והבן.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין בן עקיבא 1910)



"וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה אֶל יַעֲקֹב כִּמְהָ יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרַעֲה יָמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מָעַט וְרַעִים הָיוּ יָמָי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיֵגוּ אֶת יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם" (בראשית 47:10).

הקשה הרמב"ן: (א) לא ידעתי טעם הזקן אבינו, מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, (ב) ומה טעם לאמר "ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי", כי אולי עוד ישיגם ויחיה יותר מהם.

ופירש: נראה לי, כי יעקב אבינו זרקה בו שיבה והיה נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנותו כי אין רוב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך, שכבר קצרו שנותם, ולכן שאל לו כמה ימי שני חייך, כי לא ראיתי כמותך זקן בכל מלכותי, אז ענה יעקב כי ימי שלשים ומאת שנה, ואל יתמה בהם כי מעט הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר, אבל מפני היותם רעים בעמל ואנחה זרקה בו שיבה ונראה זקן מאד.

וכן הוא ב'דעת זקנים מבעלי התוספות': "כמה ימי שני חייך, פשט לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו זקנו לבנות מרוב הזקנה שאל כן, והוא ענהו "ימי מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים", כלומר מעטים הם שנותי אלא מתוך רעות שהיה לי קפצה עלי זקנה".



הגדלות באה מתוך הקושי

צריך ביאור, מדוע ביקש פרעה לדעת כמה ימי שני חיי יעקב. ועוד צריך ביאור מדוע לא די היה ליעקב להשיב כי ימי שני מגוריו שלשים ומאת שנה, ומה הצורך להוסיף כי מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותיו.

הנה לעיל בפרשת חיי שרה נאמר "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה". ופירש רש"י: "שני חיי שרה, כולן שוין לטובה". והקשו בזה, כיצד אפשר לומר שכל שנותיה של שרה היו שווים לטובה, והלא צרות רבות עברו עליה בחייה, שהיתה עקרה שנים רבות, ונלקחה לבית פרעה, ועוד כהנה וכהנה.

אבל הביאור הוא כך, כי אמנם כולנו מאמינים שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אך יש דרגה גבוהה יותר הנדרשת

מכל יהודי, שעליו לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, וכפי שמבארת הגמרא (ברכות ט) שצריך לקבולינהו בשמחה. והיינו שצריך להודות על הרעה באותה שמחה כשם שמברכים על הטובה. וזו היתה דרגתה של שרה אמנו ע"ה, שעל אף שעברה צרות רבות קיבלה הכל בשמחה, עד שהיו כל שנותיה שוות לטובה.

וכאן הפירוש, שכאשר ראה פרעה את יעקב התפלא על גדלותו ועל דרגתו הרוחנית, ולכן שאל כמה ימי שני חיי. כי היה סבור ששנותיו של יעקב מרובות ובמשך השנים המרובות נתעלה לדרגות אלו, וענה לו יעקב שאין זה משום ששנותיו מרובות, דימיו הם מועטים ולא הגיעו לימי אבותיו, אלא דכיון שימי שני חיי היו רעים ונתייסר ביסורים ועברו עליו הרבה צרות לכן נתעלה ונתרומם, כי היסורים מגדלים ומרוממים את האדם.

ולמדנו מזה, שלא רק שהמאורעות הרעים הם גם טובים, אלא אדרבה, כל הגדלות באה מתוך הקשיים, כי כאשר מתעלים ומתגברים על הקשיים - גדלים.

(רבי גבריאל טולדיאנו)



כי הם חיי

פרעה שאל "כמה ימי שני חייך", ויעקב השיב "ימי שני מגוריי", וביאורו, כי עיקר חיות האדם רק כשהם בעבודת השי"ת "כי הם חיינו ואורך ימינו", וכמו שנאמר (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום", והוא חיות הנשמה השכלית, וזולת זה הרי זה חיי בהמי, כי הנפש - הנשמה, מתה בלי חיות, וזה לא נקרא שחי על הארץ, רק שהוא גר בארץ. וזהו שהשיב לו יעקב אבינו, שאם תשאלני על ימי שני מגורי, אוכל להשיב לך שהם שלשים ומאת שנה, אבל אם תשאלנו על ימי שני חיי, דע כי מעט ורעים היו ימי שני חיי, רצה לומר, השנים שחייתי, החיים הנפשיים שהם עיקר חיי האדם לקניית השלימות, המה מעט ורעים מחמת היסורים ר"ל, ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי, שהם הרבו בחיות הנפשית בקניית השלמות בימי מגוריהם.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)



דרך הצדיקים שחושבים עצמם גרים בעולם הזה

רבינו בחיי פירש: יעקב השיב "ימי שני מגוריי", לא אמר, 'שני חיי', כמו שהזכיר פרעה, אלא 'מגוריי', כלומר הימים שאני בהם גר בעולם הזה שלשים ומאת שנה, כן דרך הצדיקים שחושבין עצמן גרים בעולם הזה.

וכן הוא במדרש שכל טוב כאן, זה לשונו: "וויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה". מהו 'מגוריי', אלא לפי שהצדיקים הם גרים בעולם הזה, כדכתיב "כי גרים ותושבים אתם עמדי" (ויקרא כה, כג), וכן אמר דוד "כי גר אנכי עמך" (תהלים לט, ג), כשם שהגר מצפה בכל יום לצאת ממקום גירותו, כך הצדיקים חושבים כל יום את יום המיתה, כמו שאמרו ושוב יום אחד לפני מיתתך, כלומר הוי מחשב בכל יום כאילו למחר אתה מת, ונמצאו כל ימך בתשובה. אבל הרשעים אין חושבין יום המיתה, שנאמר כי "אין חרצובות למותם ובריא אולם" (תהלים עג, ד), כלומר אין חרידין ועציבין ליום המיתה, לפי שלבם בריא ואלים, לכך נאמר "ימי שני מגוריי".



”וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרִעָה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פְרִעָה” (בראשית מו, יא).

ביאר ב”כתב סופר”, כי בכוא יעקב לפרעה היה מוכנע תחתיו כנהנה משל אחרים, אבל אחר שברך אותו היה הנילוס עולה לרגליו ופסק הרעב כמו שכתב הרמב”ן, אז היה כל הארץ מוכנע ליעקב שנהנו ממנו. והיינו ”ויברך יעקב את פרעה”, וע”י זה ”ויצא מלפני פרעה ופרעה אחריו”, כי יעקב סעדו.

”וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פְרִעָה” (בראשית מו, יא).

נראה שמייהר לצאת שלא ירבה להסתכל בפרעה ויוציא ממנו כל ניצוצות שלו ויעשה גל של עצמות, כמו שאמר משה רבינו ע”ה לפרעה ”לא אוסיף עוד ראות פניך”, יפה דברת ובזמנו דברת וכמ”ש מורי בהפלאה שם. [שם כתב בשם הפלאה, דאסור להסתכל בפני רשע המזיק לו, ומשה היה בבחינת פנים כנגד פרעה שהיה בבחינת עורף, אותיות פרעה המה הערף והיה מוציא ממנו הניצוצות הקדושות, כי כל דבר יש בו ניצוצות קדושות אשר בלעדו אי אפשר לחיות, וזה פירוש (ברכות נח, א) ’נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות’, שע”י הראיה יצא ניצוצות קדושה ולא נשאר בו חיות. ועיין לקמן פרשת בא שהביא האר”י ז”ל ”וינצלו את מצרים” (יב, לו) היינו הניצוצות הקדושים שהוציא ממנו, ועכשיו שמשה הוציא ממנו הקדושה אסור לראות פניו].



”וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנּוֹמָצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֶׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרִעָה”

(בראשית מו, יד).

החוקק התורה היא תמיד למעלה מדרך הטבע

איתא בילקוט שמעוני [רמז קנד]: ”וילקט יוסף” (מז, יד) אמר רב יהודה אמר שמואל, כל כסף וזהב שבעולם לקט יוסף והביא למצרים שנאמר ”וילקט יוסף את כל הכסף”, אין לי אלא בארץ מצרים שבארץ כנען ושבשאר ארצות מנין, ת”ל ”וכל הארץ באו מצרימה”, וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהם שנאמר ”וינצלו את מצרים” ואמר רב אסי שעשאוה כמצולה שאין בה דגים ריש לקיש אמר עשאוה כמצודה שאין בה דגן, והיה מונח עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם. בא זרח מלך הכושי ונטלו משישק. בא אסא ונטלו מזרח ושגרו להדדרימון בן טברימון. באו בני עמון ונטלו מהדדרימון. בא יהושפט ונטלו מבני עמון והיה מונח עד אחז. בא סנחריב ונטלו מאחז, בא חזקיה ונטלו מסנחריב והיה מונח עד צדקיה. באו כשדים ונטלוהו מצדקיה, באו פרסיים ונטלו מכשדים, באו יונים ונטלו מפרסיים. באו רומיים ונטלו מיונים, ועדיין מונח ברומי. א”ר חמא בר חנינא, שלש מטמוניות הטמין יוסף, אחת נתגלתה לקרח, ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסורוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא.

שח רבי יוסף חיים שניאור קוטלר: ”לפעמים אנו תמהים איך אפשר להבטיח את קיום הישיבות ומוסדות התורה, אך האמת שגם היום במבט לאחור אי אפשר להסביר את מציאות הקיום של מקומות התורה, הכל נראה שהוא בדרך נס, אני נזכר כעת שאאמו”ר [מרן הגר”א קוטלר] ישב פעם עם מנהל של מוסד חינוכי, ודובר על הצורך להגדיל את אפשרויות הקיבול של המוסד ולהכפיל אותו, מנהל זה הגיב ואמר שלכאורה גם

במציאות הנוכחית בתקציב של 30 אלף דולר יש גרעון של כעשרת אלפים דולר לחודש, אם נרצה להכפיל את המקום, משמעות הדבר שנגיע לגרעון של ארבעים אלף דולר מתוך תקציב של 60 אלף דולר לחודש, ולפי המצב כעת המוסד ייסגר במהרה, ענה לו אאמו”ר זצ”ל שזו טעות, קיים בעולם כסף רב שכל תכליתו היא החזקת תורה, הכל מיועד לתכלית הבריאה שהיא התורה, אלא שגזירה היא שלקיים ולהחזיק תורה צריך להתייגע ולעמול קשה, ואין זה משנה מהו גודל התקציב אם זה עשרים אלף דולר או ששים אלף דולר, להעמיד תורה ולקיימה צריך להתייגע ולהתגבר על הקשיים המתחדשים, רק כך אפשר להצליח”.

”סיפר לי אחד מחשובי המנהלים בישיבה ר’ יצחק מאיר ביונים ז”ל, שהיה עוד יד ימינו של אאמו”ר זצ”ל מראשית יסודה, שכאשר תקציב הישיבה עמד, על כשבעים אלף דולר לחודש, והקשיים היו עצומים עד שלעתים היה נראה שהישיבה עומדת להסגר מחוסר אפשרות לגייס את הסכומים הנדרשים להחזקתה, ובס”ד הישיבה התגברה על כל הקשיים ועוד התרחבה וגדלה, עד שהיום התקציב הוא בסדר גודל של מליון ורבע כתקציב חודשי, ולמרות הגידול וההתרחבות עדיין הקושי התקציבי קיים באותה מידה, כך שלא משנה כלל מהו גודל התקציב, התפקיד שלנו הוא להשתדל ולא להבהל מהקושי גם בשעה שהוא גדול מאד”.

”בתקופה שלאחר פטירתו של אאמו”ר זצ”ל פגשתי את הרב מפוניבז’ שאמר לי בנוגע לקושי בהחזקת הישיבה, שאין סיבה לחשוש מהקשיים, ואמר לי שיש לו תכניות להקים שמונה עשרה ישיבות, בישיבה הראשונה ישנם קשיים חזקים ביותר, אך הקושי בהקמת הישיבה החמישית היא קלה יותר מהראשונה, והעשירית עוד יותר קלה מהחמישית, וכאשר אגיע לישיבה השמונה עשר הכל יסתדר כבר בקלות בלי מאמץ, כלומר ככל שאנו נפעל יותר ונתאמץ יותר להחזיק תורה, גם הסייעתא דשמיא תהיה יותר גדולה והנסים יהיו גדולים יותר”.

”אני רגיל לומר תמיד בשם אאמו”ר זצ”ל שיש בכלל ישראל מספיק אמצעים להחזיק תורה ברווח, כסף זה נועד להחזיק את עם ישראל כדי שיוכל ללמוד תורה בנחת, דבר זה מבואר להדיא בחז”ל (ילקוט”ש ריגש רמז קנד) שיוסף כשהיה מלך במצרים בשנות הרעב אסף את כל הכסף שהיה בעולם וגנזו וכאשר יצאו ישראל ממצרים נטלוהו עמהם, כן היא דעת ריש לקיש, ויש דעות במדרש שחלקו התגלה לישראל לאחר קריעת ים סוף, וְהִתְגַּרְּ נִלְקַח ע”י מלכי האומות ועדיין הוא מחכה לביאת ישראל לארצו לעתיד לבא כשישראל יהיו בשלמות הרוחנית, ואז גם האוצר ישמש לתכליתו ומטרתו, שהוא השכר על עבודתם ושעבודם במצרים”.

”ככל שעם ישראל בגלותו מתקרב יותר למצב של ”גאולה”, כמו שהיה בעת היציאה ממצרים כשהלך לקראת מתן תורה בהר סיני, גם כסף זה יגיע וישמש למטרה והתכלית שאליה הוא נועד – החזקת תורה וקיומה כישראל, דבר זה תלוי בנו, עד כמה אנו מוכנים בפועל להתחבר לתורה ולהתמסר ללימודה במסירות נפש, מתוך עזיבת כל הבלי העולם, כמו יתרו בשעתו שהיה יושב בכבודו של עולם ועזב הכל ובא במסירות נפש למדבר סיני כדי ללמוד תורה”.

(נועם שיח)

